

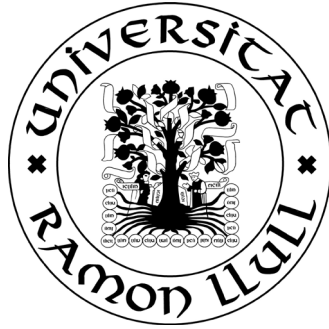
**ACTE D'INVESTIDURA DE
DOCTOR HONORIS CAUSA AL:**

Dr. Josep M. Bricall i Masip,

doctor en dret i ciències econòmiques,
professor d'ESADE (1961-1970),
rector de la Universitat de Barcelona (1986-1994)
i president de la Conferència
de Rectors Europeus (1994-1998)

UNIVERSITAT
**RAMON
LLULL**

**ACTE D'INVESTIDURA DE
DOCTOR HONORIS CAUSA AL:**

Dr. Josep M. Bricall i Masip,

doctor en dret i ciències econòmiques,
professor d'ESADE-URL (1961-1970),
rector de la Universitat de Barcelona (1986-1994)
i president de la Conferència
de Rectors Europeus (1994-1998)

30 d'abril de 2019

UNIVERSITAT
**RAMON
LLULL**

Edita: Universitat Ramon Llull

Rector: Dr. Josep Maria Garrell

Coordinació Editorial i Compaginació:
Gabinet de Comunicació i Corporativa

Disseny:
Anna Bohigas

Maquetació:
Inés Herranz Ramos

Impressió i Enquadernació:
Pressing, S. L.

Barcelona, maig de 2019

Dipòsit legal: B.14120-2019

SUMARI

1	Acta de nomenament del Dr. Josep M. Bricall i Masip com a doctor <i>honoris causa</i> de la Universitat Ramon Llull	7
Pàg.
2	Elogi dels mèrits del Dr. Josep M. Bricall i Masip a càrrec del Dr. Eduard Bonet i Guinó, professor emèrit de l'Escola Superior d'Administració i Direcció d'Empreses ESADE-URL	9
Pàg.
3	Discurs del Dr. Josep M. Bricall i Masip, doctor en dret i ciències econòmiques, professor d'ESADE (1961-1970), rector de la Universitat de Barcelona (1986-1994) i president de la Conferència de Rectors Europeus (1994-1998)	21
Pàg.
4	Discurs del Dr. Josep Maria Garrell, rector magnífic de la Universitat Ramon Llull	39
Pàg.

1

**ACTA DE NOMENAMENT
DEL DOCTOR JOSEP M. BRICALL I MASIP
com a doctor *honoris causa* de la
Universitat Ramon Llull**

La Junta de Govern de la Universitat Ramon Llull, a proposta de l'Escola Superior d'Administració i Direcció d'Empreses ESADE en la sessió del 21 de novembre de 2018, va prendre l'acord de concedir el grau de *doctor honoris causa* de la Universitat Ramon Llull al Dr. Josep Maria Bricall i Masip

2

**ELOGI DELS MÈRITS
DEL DR. JOSEP M. BRICALL I MASIP
a càrrec del Dr. Eduard Bonet i Guinó,
professor emèrit de l'Escola Superior
d'Administració i Direcció d'Empreses
ESADE-URL**

Les primeres universitats europees, com la de Bolonya, fundada l'any 1088, i la d'Oxford, el 1096, es van inspirar en l'Acadèmia de Plató i en el Liceu d'Aristòtil, i es van crear com a "universitas magistrorum et scholarium", és a dir, com "una comunitat o corporació de professors i estudiants". Les seves finalitats eren fomentar l'amor al coneixement com un bé en si mateix, independentment de les seves aplicacions pràctiques, impulsar les virtuts personals lligades a les activitats humanes, i formar, a més de filòsofs i teòlegs, persones preparades per exercir les professions liberals del dret i de la medicina, aleshores regulades per codis ètics i juraments per raó de les seves responsabilitats socials. Al llarg dels segles, la universitat com a institució ha ampliat les seves matèries, s'ha estès arreu del món i ha mantingut els seus valors a través de la recerca, l'ensenyament i l'educació, així com d'una governança prudent, l'impuls al progrés i l'adaptació a les noves cultures.

Amb relació a la gestió, Joseph Wharton (1826-1902), industrial metal·lúrgic dels Estats Units, va fundar la primera escola universitària de gestió d'empreses, la Wharton School of Finance and Economy de la Universitat de Pennsilvània l'any 1881, adaptant el model d'educació liberal del Bachelor of Arts, que considerava el més apropiat per formar la personalitat dels futurs directius. Seguint aquesta orientació, pocs anys després, el 1908, la Universitat de Harvard va fer un pas més i va crear la Harvard Business School, que oferia un Master in Business Administration amb l'ideal utòpic de transformar l'ofici de gestionar en la tercera professió liberal.

La cerimònia d'investir doctor honoris causa per una universitat una personalitat destacada és un acte solemne de reconeixement dels seus mèrits i les seves contribucions, que consisteix a nomenar-lo membre d'honor de la comunitat de professors i estudiants d'aquesta universitat. L'acte segueix una tradició molt antiga, que es manifesta en el seu protocol i que contribueix a mantenir els valors bàsics de la universitat com a institució universal. És un acte que estimula la germanor i la col·laboració del món acadèmic. Però, sobretot, és un acte que mira cap al futur, més enllà de les preocupacions quotidianes, destacant la persona honorada com a referent, és a dir, com un model del qual podem aprendre, i com una ocasió per reflexionar sobre el futur.

- 2 -

En la cerimònia d'investidura del doctor Josep Maria Bricall com a doctor honoris causa per la Universitat Ramon Llull concorre una altra circumstància que hi afegeix més significat: Josep Maria Bricall va ser professor d'ESADE del curs 1961-1962 al curs 1969-1970, és a dir, durant els anys inicials i difícils de l'Escola, fundada l'any 1958, que van marcar la viabilitat i la identitat de la nostra institució. Als professors i als alumnes que vam viure aquell període ens porta uns sentiments i records d'una part important de les nostres vides, plena d'esforços, dificultats i il·lusions. Per ESADE suposa la recuperació d'una part de la història per entendre la formació dels valors institucionals i ajudar-nos a encarar la institució cap al futur. És una història optimista de treball per un món moralment i materialment millor.

Josep Maria Bricall va ser professor de la primera promoció dels cursos de Microeconomia de tercer, de Macroeconomia de quart i, deixant la micro, d'Economia Internacional i Creixement Econòmic de cinquè. També va ser professor d'Economia del primer programa de Màster en Administració d'Empreses, que va començar al curs 1964-1965.

Fa un parell de mesos, el professor Carlos Obeso, antic alumne d'aquells anys, investigador de l'Institut d'Estudis Laborals i actualment ombudsman d'ESADE, en va dir: "El professor Bricall no necessitava incloure valors ètics en els seus temaris, ja que li sortien contínuament del cos i són part de la seva substància. El compromís i la responsabilitat són sempre els seus referents." Em permeto manllevar aquestes paraules per presentar la personalitat de Josep Maria Bricall.

Crec que és important entendre també aquestes paraules com una pauta de lectura del seu llibre *Una certa distància: Assaig de Memòries* (2017), que dedica unes pàgines molt profundes a la seva experiència a ESADE. El títol em recorda la saviesa pràctica del president Tarradellas: “Les coses s’han de fer d’una certa manera”, que depèn de cada cas, i s’ha de saber intuir a partir d’una gran experiència i d’una gran visió. També em recorda la saviesa teòrica dels investigadors “que miren els fets des d’una certa distància”. El llibre segueix el gènere de l’assaig, introduït per Michel de Montaigne (1533-1592), que reflexiona aïllat en el seu castell sobre la vida i sobre la brutalitat de les guerres de religió, inspirant-se en els clàssics grecs i llatins. Josep Maria Bricall pensa en activitats que ha realitzat, a partir d’identificar el problema, cercar-ne una solució i executar la decisió. Així, el text mostra els seus valors darrere de les descripcions detallades de les accions que va emprendre, principalment com a rector de la Universitat de Barcelona i com a president de la Conferència d’Universitats Europees.

Josep Maria Bricall va estudiar a la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona (1953-1958) i, quasi simultàniament, a la d’Econòmiques (1954-1959), de la qual fou membre de la primera promoció. A la Facultat de Dret, fou professor ajudant de classes pràctiques a la Càtedra d’Economia i Hisenda Pública del professor Josep Lluís Sureda i, quan va venir a ESADE, feia dos anys que havia acabat la segona llicenciatura. A ESADE, l’experiència de fer de professor li va despertar la vocació docent i va canviar els projectes que tenia. No cal dir que va ser una experiència importantíssima en la seva vida. Amb les seves qualitats de bon historiador i observador científic, va saber captar –i ha descrit molt bé– el context econòmic, social i religiós que va conduir a la creació d’ESADE. Les pàgines sobre aquest tema són un llegat molt important per a ESADE, que cal llegir amb atenció.

La primera crisi d’ESADE va ser entre el director i fundador, el P. Lluís Sobrerroca, i els estudiants. El claustre va escollir una comissió que, amb una substitució, va estar integrada pels professors Santiago Aguilar, Josep Maria Bricall i Mn. Joan Ventosa. La comissió va arribar a la conclusió que era necessari canviar de director i, per evitar complicar les coses, la va comunicar directament al P. Provincial. La Companyia de Jesús va prendre immediatament les seves responsabilitats i va nomenar nou director el P. Ibar, ajudat pel P. Mesa com a degà. El que s’havia de fer es va fer quan calia. Les referències del llibre del doctor Bricall al P. Sobrerroca constitueixen un homenatge profund. Sobrerroca va continuar treballant molt activament a ESADE i, entre d’altres coses, va coordinar les obres de construcció de l’edifici

de Pedralbes. Amb moltes disculpes, va demanar un humil Renault 4-4 per poder fer aquesta feina. Els jesuïtes ens oferien un gran model de virtuts, que les circumstàncies feien visibles.

- 3 -

Una carrera acadèmica requereix fer recerca i tenir un doctorat. Amb aquest propòsit, la dècada dels seixanta va resultar molt activa i productiva per a Josep Maria Bricall, en què va ser professor d'ESADE. Va crear el Centre d'Estudis de Planificació, que va començar les seves activitats el 1965, i hi va incorporar alguns antics alumnes. Els seus interessos de recerca eren molt amplis i incloïen temes teòrics fonamentals, temes d'història econòmica i temes d'implementació de les polítiques econòmiques.

Pel que fa als estudis teòrics, els cursos que Josep Maria Bricall impartia a ESADE el van portar a aprofundir, en una relació intensa entre ensenyament i recerca, les teories que havia estudiat i a desviar-se de la teoria neoclàssica que dominava el pensament acadèmic. Així, es va centrar en el tema de la determinació dels preus i les inversions en una economia planificada. Rússia havia començat a introduir alguns mecanismes de mercat, els països de l'Est d'Europa els desenvolupaven i Iugoslàvia els portava al límit amb un gran optimisme per aquelles idees noves. L'orientació de Josep Maria Bricall no era socialista ni buscava un acostament entre el comunisme i el capitalisme, sinó que volia aprofundir alguns aspectes del liberalisme econòmic. En aquell període, com ara en les crisis econòmiques, la teoria keynesiana, basada en intervencions i accions públiques més o menys programades quan el sistema econòmic ho requereix, és una pràctica normal. Però aquesta activitat implica una certa planificació, que s'ha d'estudiar.

L'interès per aquest tema va portar Josep Maria Bricall a llegir el llibre de Leonid Kantoròvitx La asignación óptima de recursos (1959), que va conèixer a través de la traducció francesa de 1963 i l'anglesa de 1965. Josep Maria Bricall, Josep Grifoll i Artur Saurí en van fer la traducció castellana, que va publicar l'editorial Ariel l'any 1968 amb un pròleg del Dr. Sureda. Leonid Kantoròvitx va rebre el Premi Nobel l'any 1975. Malauradament, després els economistes van deixar de banda aquesta línia de recerca.

Quant a l'estudi de la història econòmica, unes conferències de Pierre Vilar l'any 1964, amb motiu de l'edició catalana de la seva obra profunda i extensa Catalunya dins l'Espanya moderna, van portar Josep Maria Bricall a interessar-se per la història econòmica i a considerar-la un element essencial en la formació dels economistes, cosa indispensable per conèixer el món econòmic. Aquest interès es va concretar en pensar en el tema de la seva tesi doctoral. El doctor Sureda li va indicar que les històries sobre les reformes d'hisenda eren normals en les càtedres de les facultats de Dret i Josep Maria Bricall va escollir el finançament de la Generalitat de Catalunya durant la Guerra Civil. En aquest tema, va començar les investigacions en alguns arxius de Barcelona que depenien de la Diputació Provincial, després d'algunes peripècies per accedir-hi. Però necessitava consultar també els arxius de la Generalitat de Catalunya que el president a l'exili Josep Tarradellas custodiava al Clos de Mosny, a Saint-Martin-le-Beau. La primera visita la hi va fer l'any 1965, i va establir una amistat profunda amb el president.

Encara que el propòsit de la tesi era estudiar les finances de la Generalitat, aquest tema requeria estudiar la indústria de Catalunya que s'havia de finançar durant la guerra. Josep Maria Bricall ho va fer com una introducció, però el doctor Sureda va considerar que tenia tot el contingut d'una tesi. Així, va obtenir el doctorat en Dret l'any 1968, amb premi extraordinari de la Universitat de Barcelona. Però, com que aquest no era l'objectiu final que s'havia proposat i tenia molt material recollit, va continuar investigant i va presentar una segona tesi doctoral l'any 1975, aquesta vegada a la Facultat d'Econòmiques. El treball sencer va ser publicat en dos llibres amb el títol comú Política econòmica de la Generalidad de Cataluña (1936-1938), el primer amb el subtítol Evolución y formas de producción industrial (1970) i el segon, El sistema financiero (1979).

Pel que fa al disseny de les polítiques econòmiques, el treball més important del Centre d'Estudis de Planificació en què el Dr. Josep Maria Bricall va participar molt intensament va tractar de la modernització econòmica d'Andorra. Li fou encarregat l'any 1973 i el va lliurar el 1974 en un document que seria un llibre: Estructura i perspectives de l'economia andorrana. Estudi preparatori de planificació, encarregat pel M. I. Consell General de les Valls. L'Administració d'Andorra no disposava de les dades estadístiques que normalment tenen els governs i aquesta dificultat va requerir que l'equip investigador s'estigués un temps a Andorra. El document tenia quatre parts: la primera, sobre la demanda exterior (turisme i compres) en què es basava l'economia. La segona entrava a calcular la renda nacional i la circulació financera. La tercera tractava dels problemes institucionals. I la quarta exposava les perspectives de creixement

econòmic. La implantació de les mesures que hi recomanava van transformar Andorra d'un sistema medieval i un paradís fiscal en un estat modern.

Per commemorar els 25 anys d'aquest document, una fundació andorrana li va encomanar un altre estudi que expliqués els canvis que s'havien produït i que n'actualitzés els resultats. Així es va publicar L'economia andorrana en el canvi de segle, l'any 2001.

- 4 -

El fet que Josep Maria Bricall visités el president Tarradellas, no per motius polítics, sinó en relació amb la seva tesi doctoral, té significats importants. L'elecció del tema de recerca indicava el seu interès i el seu compromís amb Catalunya, que s'havia proposat de servir en les seves activitats acadèmiques, sense una vocació per fer carrera política. Però les seves responsabilitats van ser molt més complexes. En les seves estades a Saint-Martin-le-Beau, Bricall i el president van fer una amistat molt forta, que va ser la base de la gran confiança que el president li tenia. Bricall va donar un suport valuós al president en les activitats adreçades al restabliment de la Generalitat de Catalunya, que va tenir lloc el 1977, abans que es redactés i s'aprovés la Constitució espanyola del 1978 i l'Estatut de Catalunya del 1979. L'any 1977, el president Tarradellas va formar un govern, que va presidir fins al 1980, amb algun canvi. Josep Maria Bricall en va ser secretari general de la Presidència i, al final, conseller de Governació. Es tractava d'un govern d'unitat, que va ser l'únic cas de l'ideal d'aquell temps. Amb un notable realisme, el propòsit del president era consolidar la Generalitat i governar el país per millorar les condicions de la gent, és a dir, de tots els "ciutadans de Catalunya". El conseller Bricall va establir contactes per comptar amb la col·laboració de l'École Nationale d'Administration, l'ENA, per tal de formar administradors públics molt competents, cosa que considerava un objectiu fonamental.

Per Josep Maria Bricall, aquella etapa va ser una experiència molt important, que, més enllà de la política estricta, aplicaria al govern de la Universitat de Barcelona i a la presidència de la Conferència de les Universitats Europees. Com tots sabem, aquestes institucions són molt difícils de gestionar i, en elles, les relacions personals són molt importants i decisives.

El franquisme va controlar les universitats públiques, però els estudiants i els professors es van oposar al règim amb manifestacions, vagues i actes importants, com el de la tancada al convent dels Caputxins de Sarrià del 9 a l'11 de març de 1966 per aprovar i constituir el Sindicat Democràtic d'Estudiants de Barcelona, assemblea que va acabar amb l'entrada de la policia. També van patir repressions, com l'expulsió massiva de professors i estudiants. Després del franquisme, la normalització de la universitat va ser un tema difícil en què no hi havia consens. La Llei de reforma universitària (LRU) es va aprovar l'any 1983, és a dir, cinc anys després de la Constitució. Aquesta llei la dotava d'autonomia i l'equiparava institucionalment a les universitats europees.

El 1986, Josep Maria Bricall va ser elegit pel claustre rector de la Universitat de Barcelona per al període 1986-1990 i, al final d'aquest temps, en va ser reelegit per al quadrienni següent (1990-1994). Al començament, encara persistien moltes reaccions que venien de l'oposició a la dictadura, i es considerava que les grans assemblees eren la forma democràtica de governar les universitats. Josep Maria Bricall, amb la seva experiència a ESADE sobre la direcció de la institució, en què Mn. Joan Ventosa va mostrar un gran coneixement pràctic, amb la seva experiència de govern a la Generalitat, i amb les patacades que hauria rebut, va tenir la força i el reconeixement o l'autoritat moral per posar-hi ordre, marcant les funcions de les assemblees i les funcions dels organismes de govern. El seu treball i la seva responsabilitat es van estendre a la construcció del Consell Social, la reforma dels plans d'estudis i de la recerca, la reorganització administrativa, el desenvolupament de la Fundació Bosch i Gimpera, l'impuls a la qualitat, el desenvolupament cultural, la construcció de nous edificis i la creació dels "campus" de Tarragona i Lleida.

El doctor Josep Maria Bricall i el seu equip es van implicar en els problemes universitaris d'Europa i van col·laborar amb la Conferència de Rectors Europeus, la CRE, de la qual fou vicepresident del 1990 al 1994 i, ja amb el nom de Conferència d'Universitats Europees, president del 1994 al 1998. Aquesta institució va ser molt important en la creació de les beques Erasmus i en l'assessorament a la Comunitat Europea en els temes d'unificació dels graus i de política universitària.

Sobre l'èxit de la seva acció, vull destacar la personalitat del Dr. Josep Maria Bricall, formada fortament des de petit en els valors de la seva família,

desenvolupada en la seva educació humanística al Col·legi dels Jesuïtes de Casp i estimulada i suportada –és a dir, recolzada– per la seva esposa. No en va, el rector d'una universitat europea li va dir que, darrere dels seus informes i documents, es notava que sabia escriure bé en llatí.

- 6 -

La cerimònia d'investidura de doctor honoris causa és un acte que mira cap al futur. El Dr. Josep Maria Bricall ens oferirà un marc conceptual del desenvolupament històric en el qual després ens hauríem de plantejar alguns temes bàsics. Per presentar-ne un dels més importants, l'enunciaré en el llenguatge progressista dels anys seixanta, que no havia emprat mai:

Les escoles universitàries de gestió viuen les contradiccions del capitalisme. D'una banda, han desenvolupat l'ètica dels negocis i de les organitzacions, la business ethics, a partir dels anys seixanta. D'altra banda, ensenyem que l'obligació principal dels directors generals, dels chief executive officers, és maximitzar els beneficis dels accionistes. A més, com que els directius poden fer trampes i mirar només per a ells, se'ls ha de contractar de manera que els seus beneficis i els dels accionistes quedin alineats.

Certament, les contradiccions del capitalisme porten a l'esquizofrènia. Crec que aquest doble joc és un tema que hem de considerar prioritari amb relació a la missió i els valors d'ESADE.

Dr. Eduard Bonet i Guinó,
professor emèrit de l'Escola Superior d'Administració
i Direcció d'Empreses ESADE-URL

3

**DISCURS DEL DR. JOSEP M. BRICALL I MASIP,
doctor en dret i ciències econòmiques,
professor d'ESADE (1961-1970),
rector de la Universitat de Barcelona
(1986-1994) i president de la Conferència
de Rectors Europeus (1994-1998)**

Permetin-me que expressi abans que res el meu sentiment d'agraïment a la Universitat Ramon Llull i a l'Escola Superior d'Administració i Direcció d'Empreses ESADE per l'honor que avui m'atorguen en concedir-me un guardó que m'enorgulleix per molts motius. Sobretot pel que ESADE ha significat en la meva vocació universitària, per les amistats nascudes a redós d'aquesta casa, que tant m'han ensenyat i tant m'he esforçat a aprendre.

L'any 1961 - fa d'això ja 58 anys!- vaig iniciar les classes d'Economia en aquesta Escola. En un altre lloc he escrit que la meva entrada a ESADE va suposar un canvi decisiu en el meu itinerari professional que es va veure empès a una rectificació no gaire fàcil. Pujava a un vagó que em desviava i em duia a una estació diferent d'allà on pensava recalar. La preparació dels cursos, discretament, sense a penes adonar-me, em van obrir un panorama de dubtes i d'interrogants, tan seductorament, que no vaig aconseguir d'alliberar-me'n per més que allargués el temps que hi esmerçava. Al cap de poc, ja no recordava què m'havia proposat de fer i s'esvaïen les condicions que m'havia imposat a mi mateix en el moment d'acceptar l'encàrrec que se'm havia adreçat.

Em trobava, per tant, en la cruïlla d'Àlicia en la seva pregunta al gat de Cheshire quan el va ullar en la branca d'un arbre, uns metres més enllà.

"- Si et plau, podries dir-me el camí que he de prendre des d'aquí?"

El gat li va respondre:

- Això en gran mesura depèn d'on vols anar.
- No em preocupa gaire on -va afegir Alícia
- Llavors no té gaire importància el camí que prenguis. Va dir-li el gat.
- ... mentre arribi a algun lloc! -completà Alícia a manera d'explicació.
- Oh, d'arribar a algun lloc en pots estar ben segura -va dir el gat- mentre caminis força estona..."

La preparació de les classes de pràctiques de la Càtedra d'Economia Política i Finances Públiques de la Universitat, que havia començat feia poc, havien significat un compromís de dedicació més circumscrita.

M'adono ben clarament que la decisió de 1961 in nuce ha determinat el futur de la meva activitat professional i no únicament professional, perquè he esmerçat la meva vida també en d'altres assumptes. Perquè si es mira bé, la convenença que assumiria s'estendria molt més enllà del que seria el meu treball universitari, car per prosseguir-la havia de pensar en el doctorat, i aquest suposava redactar una tesi que tindria unes conseqüències d'un altre estil en el meu futur. Encetava una senda no gaire definida que s'atermenaria en fases successives, fins a convergir en el que finalment he fet.

No em portava massa anys amb els estudiants a qui impartiria les lliçons. Voldria aquí agrair singularment a la primera promoció -i les que segueixen- l'amable acolliment que em van brindar des del començament. Els estic agraït més dels que ells es poden imaginar: en soc deutor per l'agudesia de les qüestions que em plantejaren en el curs de les meves explicacions, cosa que em va obligar a precisar o a rectificar els meus punts de vista. D'altra part, l'expressió de les seves inquietuds -la joventut en aquells anys era molt crítica i reticent a acceptar principis d'autoritat- foren un admirable corrector de les meves tendències inevitables cap a posicions més confortables. A més, aquesta escassa diferència en l'edat em va obligar a extremar la meva prudència i a preparar-me degudament per evitar els flancs febles que podien fer-se més evidents en compartir pràcticament la mateixa generació.

No voldria remoure aquell passat ja llunyà sense fer memòria dels professors i responsables de la direcció de l'ESADE d'aquells anys, tan sensibles a les condicions en què exercia de professor a la Universitat de Llavors. En primer lloc em sembla que és de justícia recordar ara el P. Lluís Antoni Sobrero, amatent director i fundador de l'Escola, que amb les seves iniciatives omplia tota la capacitat disponible de la torre del Passatge Llovera. Segurament sense

el seu coratge i la seva persistent tenacitat no s'hagués mai iniciat una aventura d'aquest abast. Els seus successors, el P. Mariano Ibar i el P. Josep Messa -com a degà-, afaïonaren l'Escola que ara coneixem, dotant-la de la qualitat i de la racionalitat que l'ha distingit en el conjunt del sistema d'ensenyament superior d'aquesta ciutat. Permeteu-me que avui esmenti també el P. Modest Niubó -que anys abans havia estat rector del col·legi on vaig cursar el batxillerat- que hagué d'orientar la casa en la transició entre les dues primeres i esmentades direccions, i el P. Juan Garcia Nieto que vaig conèixer abans que ell tornés de Londres i a qui sempre vaig admirar pel seu compromís personal. Tots ells -i altres que els acompanyaven- eren uns exemplars acabats de la imatge que molts ens havíem fet dels jesuïtes d'aquella època, on la capacitat intel·lectual en què havien estat ensinistrats era completada per una disciplina granítica, fascinant, encara que incompreensible potser pels que tendíem a anar per lliure.

En el professorat d'aquesta institució aviat vaig fer coneixença amb Mn. Joan Antoni Ventosa. Mn. Ventosa va ser una persona que em va atreure per la seva intel·ligència pràctica en els problemes de la vida. No sé si era més admirable el seu seny o el seu sentit de l'humor. La feina que vàrem compartir aquells anys i que també he explicat en un altre lloc va fer néixer una amistat que va durar fins a la seva mort. A ell sempre vaig consultar algunes de les incidències que complicarien la meua existència i a les quals evitava decantar-me per resignació.

En el conjunt del professorat -a part dels jesuïtes- era majoritari el grup de professors que complementaven la seva activitat ensenyant amb la pràctica d'un exercici professional encarat a l'empresa i especialment a la gestió dintre de l'empresa. Era el que calia esperar d'una escola encaminada a la formació empresarial. El meu cas pertanyia a un petit conjunt que per la seva especialitat estava destinat a una dedicació totalment orientada a l'ensenyament. En aquesta solitud coincidia amb Eduard Bonet, el jove professor d'Estadística que procedia de la Càtedra del Dr. Sales a qui havia tingut com a professor a la Facultat d'Econòmiques. S'iniciava amb l'Eduard una amistat que ha persistit fins al dia d'avui i de la qual he rebut un inapreciable suport en diferents moments. Avui comparteixo amb ell aquest acte, en una aventura de la qual és culpable principal.

Quan el P. Lluís Antoni Sobrero ca va fundar ESADE, en certs ambients catòlics de Barcelona es reflectien, per via de contagi, alguns dels corrents que abundaven en diferents indrets de l'Europa nascuda de la Resistència. Hi niaven unes preocupacions i es donaven uns debats entorn de si era possible d'orientar altrament la política econòmica tot cercant una aproximació més humana en el tractament de l'Economia Política. Era el cas de França on els dominics havien creat a Lió un centre denominat Économie et Humanisme, que el 1942 va publicar Pour une économie des besoins. Entre els jesuïtes citaria Action Populaire, suposo que en un afany semblant a Économie et Humanisme.

Encara que sempre he mirat amb recel l'aplicació genèrica de l'adjectiu "humanista", que sol aplicar-se massa generosament quan convé amagar una certa ambigüitat, he d'admetre que aquest intent "humanitzador" del capitalisme en connexió amb les encíclics socials, de les quals el P. Sobrero ca era ell mateix un gran difusor, es proposava un respectable objectiu amarat de nobles intencions. És evident que l'intent pendolava en un equilibri inestable i els fets en donarien bona prova. Inestable però fins a cert punt, perquè el que acabo d'esmentar no es reduïa a una fantasia en forma de castell edificat sobre una suma de bons desitjos. Ben al contrari, fins ben entrada la dècada dels seixanta del segle passat es va viure en un ambient que respirava un cert optimisme en les economies, que es basava en uns fets tan reals com els que suposava l'estat del benestar que s'assajava a l'Europa occidental des de la segona part de la dècada dels quaranta. La fi de la guerra havia propiciat que partits democratacristians i partits de dreta acceptessin la proposta del socialisme democràtic que posava els fonaments del que seria l'estat de benestar. Aquesta política concertada maldava perquè els governs prenguessin una part activa en la marxa de l'economia modulant discrecionalment la demanda a través de llur política de despeses i d'ingressos públics, amb l'ajut dels estabilitzadors automàtics, segons els avatars que presentés la conjuntura. Els objectius a assolir es fixaven en la plena ocupació del treball i en la provisió pública dels serveis socials, principalment de sanitat i d'educació, per a tota la població al marge de les impositcions del mercat. La resposta aconseguida fou espectacular com ho foren nivells desconeguts, abans i després, de taxes de creixement del producte interior brut que assoliren entorn del 4 per cent en els països de l'Europa occidental i l'absorció de l'atur, amb un ritme moderat i controlat d'inflació dels preus.

Aquesta política va procedir a desmantellar paulatinament les barreres comercials i a establir la plena convertibilitat entre les monedes per les operacions derivades del compte corrent de la balança de pagaments. El marc global de l'economia garantia un elevat nivell de certesa a les operacions realitzades, exigència incontrovertible pel normal funcionament d'una economia; en efecte, l'esquema nascut el 1944 a partir dels acords de Bretton Woods va establir un sistema de canvis exteriors relativament estables i ajustables, ancorat sobre el dòlar i aquest sobre l'or, sense problemes forts de provisió d'actius líquids internacionals abastats gràcies a l'activitat interna dels Estats Units –per les importacions que va induir– fins arrossegar al dèficit la balança americana. En fi, l'absoluta desconfiança en moviments especulatiu exercia una vigilància sobre les operacions financeres internacionals i obstaculitzava els moviments de capital a curt termini.

Conegut com a golden ages o trente glorieuses, aquest període que s'estén fins a la segona meitat dels seixanta, construït sobre bases certes i col·laboració internacional, va estimular la inversió en els diferents països de la zona coberta per la llavors OECE (Organització Europea de Cooperació Econòmica), perquè l'optimisme que abans he esmentat es va encomanar als animal spirits empresarials eixamplant l'horitzó d'unes decisions que no defugien de descomptar rendiments a més llarg termini. La consegüent resposta d'una demanda interna, a través del multiplicador, va fer créixer la capacitat productiva dels diversos territoris fins a promoure una anhelada convergència.

Condemnats al present, enyorem el que vàrem tenir precisament quan ja no ho tenim. No voldria, doncs, inquietar-los massa, encara que aclapara la comparació entre aquest període i la tensió viscuda després de 2008 i la crisi de Lehman Brothers, per més que s'hagin esmussat els seus estralls més cantelluts. Les condicions actuals apareixen molt allunyades de les circumstàncies que es donaren quan aquesta Escola va iniciar la seva activitat.

- 3 -

Però hi ha alguna continuïtat entre aquests dos moments de l'economia contemporània? Hi ha algun descabdellament que permeti la comprensió de la situació present a partir de la precedent? Si em disculpen el temps que els pugui malbaratar, m'agradaria presentar-los algunes consideracions que se m'acuden

en comparar les dues situacions, la dels anys de la postguerra europea i la de la situació econòmica actual damnada per la crisi.

Alguns economistes consideren que el capitalisme és un sistema econòmic que ha estat capaç de dotar-se d'un mecanisme, el mercat, que garanteix com poques coses a la vida el perfecte endegament de la vida econòmica i on, si es mantenen les seves institucions, sembla garantida la millor assignació dels recursos econòmics, atès que l'acció dels preus relatius orienta el flux d'intercanvis de la manera més eficient possible. Qualsevol perturbació podrà ser reparada en un temps prudencial en virtut d'aquesta manipulació fins a superar les perturbacions menors i també les sotragades més accentuades: els canvis sobtats poden ser digerits pel sistema en la mesura que s'activi el mecanisme dels preus.

Aquesta explicació és perfecta però només té un problema: quan apareixen les grans crisis econòmiques, per una banda, la sorpresa ens deixa confosos i, per l'altra, quedem desguarnits de solucionar els seus efectes més perniciosos mentre un no es faci pesat reclamant l'únic que sap proposar: la reinstauració del mercat. La instància que ens queda per calmar les inquietuds és apel·lar a un deus ex machina a qui culpar de la malifeta sota la forma meteòrica d'un shock extern. Però potser hi resta encara un escull: hi ha el perill, quan aflueixin els efectes de la crisi, d'oblidar-nos del que ha succeït perquè -tot parafrasejant Alexis de Tocqueville- podem afirmar que les grans crisis, en la mesura que fan desaparèixer les causes que les havien produïdes, esdevenen incomprendibles per llur mateixa conclusió¹.

Per això no estic gaire convençut d'aquesta aproximació.

És un signe d'immaduresa culpar de les nostres mancances elements exteriors a nosaltres mateixos. En l'evangeli segons sant Marc hi ha un fragment que sempre m'ha colpit, on s'afirma que tot allò que és dolent surt de l'interior de l'home i el fa impur; no el que ve de fora seu. Em sembla que això es pot interpretar com una síntesi del que és la lògica per entendre el capteniment humà. Se'ns aconsella de descobrir la lògica interna que explica conductes i endega tendències.

Amb el degut respecte, podríem aplicar-ho al que ara estem parlant.

1. El text original d'Alexis de Tocqueville és "*Les grandes révolutions qui réussissent, faisant disparaître les causes qui les avaient produites, deviennent ainsi incompréhensibles par leurs succès mêmes*". Livre 1,1 de *L'Ancien Régime et la Révolution*.

El capitalisme és un sistema econòmic que s'ha estès i escampat arreu del món i que respon a una lògica fonamental que és l'acumulació de capital. Keynes s'hi referia quan parlava que "Europa s'havia organitzat social i econòmicament per assegurar la màxima acumulació de capital... on la societat estava muntada perquè la major part de l'augment de la renda quedés a disposició de la classe que probablement menys la consumiria", és a dir, on els guanys obtinguts per la inversió tornen al sistema en forma d'inversió generadora de nous guanys. La inversió s'adreça allà on la rendibilitat es jutja prou elevada, tot cercant aquells sectors o aquelles activitats (productives o especulatives) que l'hi aportava. Segons les circumstàncies, la rendibilitat pot buscar el rendiment a curt termini o bé pot apuntar a un horitzó més llarg. Això és tot. Els mecanismes de mercat -als quals m'he referit abans- tenen sentit en la mesura que serveixen aquesta lògica; quan calgui seran acomiadats sense indemnització, com s'ha demostrat amb les mesures preses en ocasió de la darrera crisi. Així "per bé que el mantra inacabable dels portaveus de la indústria financera al·ludien, des de 1970, a la necessitat de mercats lliures i d'una regulació ben lleugera, ara (amb la crisi) el que ells han demanat ha estat una mobilització de tots els recursos de l'estat per tal de salvar la infraestructura financera de la societat de la seva implosió sistèmica, amenaça aquesta que han arribat a comparar amb una emergència militar"².

La continuïtat d'aquest procés inversió/guanys ha mostrat sempre un inquiet recorregut on se succeeixen períodes de crisi de manera continuada, segons un rosari ininterromput. Un moment tan relativament tranquil com el període que va entre la meitat de la dècada dels vuitanta i el començament de la darrera crisi -és a dir, el període conegut com de la Gran Moderació per la reduïda volatilitat en les fluctuacions- tampoc ens ha estalviat notoris desarreglaments monetaris que han alertat sobre les tensions ocorregudes a l'economia quan els inversors internacionals perden la confiança i desencadenen un col·lapse que drena les reserves dels bancs centrals i devaluen la moneda corresponent. Citem el 1994 a Mèxic, el 1997 a Malàisia, Corea del Sud, Indonèsia i Tailàndia; el 1998 a Rússia, l'any següent al Brasil o el 2001 a l'Argentina.

Naturalment, aquestes tensions no assoliren la categoria de les dues grans crisis que van sacsejar l'economia mundial a la fi dels seixanta passats, i la més greu des de 2008.

2. Tooze, Adam. *Crashed. How a Decade of Financial Crises Changed the World*. New York 2018, pàg. 165.

Potser hauríem de comprendre alguns fets que ens permeten d'aproximar-nos-hi. Els convido, per tant, a resseguir el trajecte d'alguns descabdellaments que es van produir contemporàniament a les golden ages i que entrelluquen la seva fragilitat. N'he escollit els tres que em semblen més notoris.

El primer d'aquests fets es refereix a l'evolució de la productivitat. El destaco en primer lloc perquè aquesta evolució va ser la causa decisiva perquè aquells anys fossin una excepció en la tendència a la desigualtat en la distribució de les rendes. Aquesta desigualtat es reforça per l'extrema concentració de la propietat del capital i de la renda del capital. Aquesta tendència –segons Thomas Piketty– ha tingut un període d'excepció entre els anys vint i els anys setanta del segle passat com a conseqüència de les guerres i de la mutació de la política econòmica convencional per l'assumpció de l'estat de benestar. En canvi, des dels anys vuitanta fins a l'actualitat es torna a una recuperació del que podria ser considerat com un capitalisme patrimonial tramès per la llei de l'herència i d'altres circumstàncies que accentuen la desigualtat.

Abans he esmentat que el procés d'acumulació es xifra en una conversió dels beneficis en la inversió, beneficis que són l'efecte de passades inversions i l'origen i també l'esquer de futures inversions. Els apreciables augments de la productivitat del treball que es desenvoluparen durant les golden ages van permetre augmentar els salaris reals sense per això comprometre seriosament ni la massa de beneficis ni el tipus de benefici. Aquests augments s'explicarien per la continuïtat del propi procés expansiu que va facilitar l'aparició de taxes importants d'augments de la productivitat del treball mitjançant el "procés de transformació i innovació que significà el canvi en els productes, en els processos de producció, en els mercats, en el subministrament d'inputs i en l'organització" on la competència no es produeix –convé de fer-ho notar– mitjançant els preus³. En definitiva, el creixement de la productivitat seguia el moviment de creixement de la producció segons rendiments creixents, les empreses adaptant i perfeccionant les innovacions fornides per les grans revolucions tecnològiques de començament de segle XX.

3. Celi, Giuseppe; Ginzburg, Andrea; Guarascio, Dario; Simonazzi, Annamaria. *La crisis de la Eurozona. La brecha entre el Norte y el sur de Europa*. Barcelona 2018, pàg. 86.

La caiguda de la competitivitat americana a la segona meitat dels seixanta va intensificar el conflicte per guanyar quotes de mercat, fet que va anar acompanyat per una certa caiguda del mercat de béns duradors que estimulà noves formes de finançament del consum⁴.

Paral·lelament, el canvi tècnic obtingut a través de les referides transformacions adaptatives sembla esllanguir-se a la segona meitat dels seixanta. Els augments de productivitat reclamarien grans canvis tecnològics com els que en el passat havien estat l'energia del vapor, els ferrocarrils, el telèfon, l'automòbil i l'electricitat. Tanmateix, el panorama que s'estén entre el primer quart del segle XX i els vuitanta, quan es generalitzen els ordinadors, és de sequera d'importants canvis tecnològics encara que els possibles efectes sobre la productivitat de la introducció dels ordinadors va donar origen a curiosos debats.

Encallar els augments de productivitat significa que els beneficis entren en conflicte directe amb la participació del salaris en la renda.

Un segon fet apunta a la transformació del sistema internacional de canvis, que enfosquiria la certesa que havia establert el sistema de Bretton Woods. El dèficit de la balança de pagaments americana va aconsellar el president Nixon a deslligar l'agost de 1971 el dòlar de l'or, convenció que s'havia consagrat en els acords de 1944. M'apresso a dir-los que en realitat les úniques funcions que l'or ha complert correctament han estat enjoiar el personal, resoldre algun problema de la càries dental i justificar dinou hores de música wagneriana. Però el deslligament de 1971 "deixava la política monetària dels bancs centrals amb una llibertat desconeguda fins llavors en l'emissió de moneda i el crèdit... Les forces socials i econòmiques que havien fet insostenible aquell lligam fins i tot als Estats Units van desencadenar enfrontaments, en l'interior, per la participació en la renda nacional de cada país i, cap enfora, per aconseguir la lliure transacció en dòlars a Londres. Desvinculades d'una àncora monetària, aquestes forces van empènyer cap una inflació d'un 20 per cent en els països desenvolupats". El fre va venir de part de l'inevitable Paul Volcker que des de la presidència del Fed, el banc central dels Estats Units, va elevar la taxa d'interès i va inaugurar un període de domini del mercat com a referència i de la "lògica de la disciplina"⁵. El juny de 1981 el tipus d'interès preferencial fregava el 21 per cent, el més alt des del naixement de Crist, en paraules d'Helmut Schmidt.

4. *Ibidem*, pàg. 289.

5. Tooze, A. *Ob. Cit.* pàg 11.

La incertesa estava servida! Nous instruments financers apareixerien llavors per encarar aquesta incertesa en el canvi i en les condicions de realització dels actius financers.

A finals dels vuitanta el que es coneix com Washington Consensus -que abraçava el Banc Mundial, el Fons internacional i el Departament del Tresor US- establia unes recomanacions de política econòmica que segellarien el que es coneix per neoliberalisme.

Això ens porta a un tercer fenomen: la progressiva llibertat de tots els moviments de capital al si de l'economia global. La cobertura política que varen rebre aquests moviments a partir de Thatcher i de Reagan sol considerar-se com el punt d'arrencada que donà pas a una exuberant activitat de les institucions financeres. Concretament se sol parlar de la decisió de Margaret Thatcher entorn de la Borsa de Londres l'any 1986.

Però les coses havien començat ja abans.

A la dècada dels setanta, l'aflluència de dòlars a Europa pels programes d'ajut americà o per inversions directes de capital, reblada després pels successius dèficits comercials dels Estats Units, va consagrar un mercat d'eurodòlars. Els eurodòlars van ser creats pels bancs -fora dels Estats Units- en decidir d'acceptar dipòsits denominats en dòlars, sense necessitat de mantenir inicialment reserves contra els dipòsits. La pràctica dels eurobons, emesos fora del país de la unitat monetària en què s'expressa el títol, va aprofitar l'experiència de la City de Londres i va promoure la seva utilització des d'un bon començament, més enllà de les fronteres del món capitalista, pels tresors públics, les agències governamentals, els bancs transnacionals i les empreses industrials. Les raons que es van donar a mitjan setanta per comprendre l'atracció de fons cap al mercat d'eurobons -i que segueixen tenint validesa per explicar moviments actuals de capitals- era el desig de minimitzar els impostos a satisfer i l'evasió fiscal, d'ultrapassar les limitades opcions dels mercats interiors de cada país, d'aconseguir la deguda cobertura de les monedes, de practicar l'especulació i, en fi -només en fi-, d'orientar el capital cap a la inversió en l'economia real. Des de 1950, amb la connivència de les autoritats angleses, la City de Londres es va configurar com un centre que negligia les limitacions imposades des de Bretton Woods i s'emprava com a centre per dipòsits no regulats i préstecs en dòlars. D'aquesta manera, a Londres -assenyala Adam Tooze- el dòlar va esdevenir global.

Sempre el flux de moviments monetaris i financers que discorre en paral·lel als moviments de l'economia real descriu un moviment intern que, en ocasions, s'allunya greument d'aquells. En realitat responen a una lògica pròpia que n'explica la conducta. El que ha estat nou aquests darrers anys és que aquesta lògica ha impregnat la mateixa presa de decisions de les empreses en l'economia real. No és gaire recomanable que les aigües del riu es decideixin a baixar per la llera només per casualitat.

Vàries circumstàncies explicarien el desenvolupament accelerat de l'activitat financera que es va enlairar als Estats Units per sobre del 20 per cent del producte interior brut poc abans de 2008. Solen adduir-se diferents explicacions. S'ha constatat l'aturada i posterior caiguda durant la segona meitat dels seixanta de la taxa de benefici en l'economia no financera als Estats Units que acabaria per imposar una nova organització, on la preeminència dels tècnics de la producció fora substituïda per la dels financers. S'ha adduït també una política empresarial que ha cuidat el valor de l'accionista que semblava haver-se menystingut en el passat. Finalment els rendiments en actius financers han suposat apreciables nivells de rendibilitat.

Aquesta perspectiva del valor per a l'accionista ha augmentat la propensió a desviar recursos cap al curt termini enfront de les expectatives de rendiment a llarg termini d'horitzons més incerts. Així s'ha iniciat el desplegament dit de financierització amb l'objectiu de maximitzar el valor de l'accionista, prevalent decisions guiades pel total share return entès com la provisió de dividends i de plusvàlues (en l'activitat dels mercats financers) sobre els fons propis, així com una remuneració dels alts executius segons la cotització de les accions.

Aquests fets han afaïçonat altrament l'economia. La llibertat de la circulació financera i la subestimació dels moviments especulatiu han situat el mercat financers en el centre de l'activitat de finançament. Així s'ha configurat un model bancari basat en el mercat i en la participació en els mercats financers, subestimant els riscos acumulats en el sobreendeutament, tot confiant en la vasta quantitat de fons negociats on la provisió de liquiditat depèn d'un element tan fràgil com la probabilitat de transferir recursos financers a curt termini sense costos apreciables, segons la facilitat dels intermediaris financers per col·locar els fons aconseguits⁶. D'aquesta manera el crèdit s'escapoleix dels fonaments de l'economia real per seguir, elàsticament i procíclicament, els auges dels actius a escala internacional.

6. Bricall, Josep M. *Cinco ensayos sobre la crisis*. Barcelona 2013, pàg.73.

Així s'ha constituït una xarxa transnacional de mercats financers interconnectats⁷ que ha pres una grandària insospitada en accentuar-se la fúria dels préstecs hipotecaris als Estats Units al tombant del segle, justificats per la necessària sostenibilitat d'un consum reprimat per la desfavorable distribució de la renda al treball. Els nous productes financers s'escamparen arreu amb l'activa participació dels bancs francesos i alemanys, a més dels britànics .

I el quadre es manté.

- 5 -

Es llegeix al Financial Times de començaments de març passat que "els mercats s'han tornat més tempestuosos. Però, en lloc de tempestes esteses, es pateixen huracans més curts però més intensos". Entre 1960 i el 2015 es compta que hi hagué 14 xocs significatius, però entre el 2016 i ara hi ha hagut quatre o cinc cops sobtats recollint esdeveniments polítics o econòmics. Fet infreqüent des de 1940, que reforça els aspectes procíclics dels mercats i al qual "els inversors hauran d'adaptar-se"⁸.

No es poden contemplar les crisis econòmiques des de l'angle de la inevitable successió de vaques grosses i vaques desnodrides, perquè aquestes darreres engendraran vedells raquítics de dubtós engrèix futur. Els costos de les crisis són elevats sobretot si ho mirem a llarg termini, perquè la capacitat de producció n'és afectada i el futur acaba presoner d'un passat de sacrificis amb un premi només eventual. El déu de la transició, Janus bifront, no ofería dues cares sinistres: si l'acumulació de capital és de recorregut incert, els sacrificis soferts pels que no en solen tenir cap culpa no són una terapèutica que retorna automàticament la salut sinó que aquesta pot haver-ne quedat greument damnada.

Se'ns adverteix de nous reptes precipitats desordenadament sobre l'economia. Es citen els problemes de la desigualtat que perjudica sensiblement els ingressos més baixos; la inquietant aplicació de novetats tècniques que poden afectar l'ocupació de mà d'obra en el camp dels serveis; l'absorció de la immigració procedent de tercers països i les conseqüències de la

7. Tooze, A. Ob Cit., pàg 115.

8. R. Wigglesworth. "Analysis suggests that the calm is being punctuated by a different type of turbulence". Financial Times, 1 març 2019.

descoordinació de les polítiques dels governs o dels bancs centrals en la fase present de globalització.

I precisament, davant la previsió de riscos, se sol posar en dubte ara l'eficàcia futura dels estris que els governs han emprat per combatre la crisi i, més sorprenentment, el dubte arriba a aquells països que fins ara poden vantarse més del que ha estat aconseguit⁹. Així als Estats Units, que han aplicat amb un cert èxit la política monetària coneguda com a no convencional, el Comitè Federal del Mercat Obert sembla preocupat per la previsió que la inflació podria no respondre a la recuperació de l'activitat econòmica, cosa que implicaria una dificultat d'afrontar una inflació encara menor si l'economia entrés en una recessió. En definitiva, la preocupació del banc central americà és impedir que els Estats Units esdevingui una zona com la de l'euro o la del ien.

Paral·lelament, a la República Federal d'Alemanya es posa en dubte la política d'austeritat que tants efectes nefastos ha tingut sobre la capacitat productiva de molts països de la zona euro. Es fa notar que una economia com l'alemanya, orientada a l'exportació amb grans excedents d'estalvi interns, no és massa consistent amb la preferència política de reduir el deute públic a qui es culpa de la manca d'inversió en carreteres, xarxes de telecomunicacions i altres noves tecnologies.

Hauríem de demanar-nos si podríem utilitzar de manera més assenyada l'anàlisi econòmica i si –com fa notar Martin Sandbu– “els responsables polítics han intentat tot el que podien fer per abordar, contrarestar o resoldre els danys que han estat portats per les últimes quatre dècades de canvi econòmic... això socava la noció que la globalització és responsable que els governs nacionals siguin impotents per governar les economies en el millor interès dels seus ciutadans”.

La diferència entre els dos moments de la història recent –el de la fundació d'ESADE i l'actualitat– no pot enfosquir la seqüència d'esdeveniments, més d'un cop contradictoris, que ha significat el propi procés d'acumulació. L'alteració de les dades de referència que el propi desenvolupament ha implicat ha anat introduint noves variables susceptibles de complicar, enverinar o perferir una determinada situació.

Tornem al començament. El que he apreciat de la meva experiència en aquesta Escola és una actitud que tothom va respectar i alguns van practicar

9. Vegi's G. Davies, *Federal Reserve's fundamental rethink about inflation*. FT 3 març 2019; W. Munchau, *"China gains the upper hand over Germany"*. FT 3 març 2019; M. Sandbu, *"The power of doing economics properly"*. FT 27 febrer 2019.

d'analitzar els fets i no acceptar la realitat sense fer-ne una certa crítica. I això és més urgent ara que mai, fins i tot d'aquell moment.

Però hem passat la joventut, quan "les convencions són i han de ser mal compreses: o combatudes cegament o a cegues obeïdes"¹⁰.

Giacomo Beccattini, el prestigiós economista italià, va escriure:

"De quin costat està el progrés i de quin costat l'obscurantisme?... Crec que el progrés rau del costat d'una educació que estimuli i activi totes les facultats intel·lectuals de l'home, que garanteixi el circuit entre la seva essència moral i els seus progressos intel·lectuals; no pas del costat d'una educació que aïlli el progrés intel·lectual, que divideixi la personalitat, que acabi per aniquilar la capacitat que té cadascú d'acordar una aportació significativa a la comprensió de l'íntima constitució de la societat. ¿No és potser aquesta creixent comprensió de l'íntima constitució de la societat la que legitima aquella singularíssima empresa cognoscitiva que es la "ciència social", dintre de la qual se situa en posició de lideratge l'economia política?"¹¹.

Moltes gràcies.

Dr. Josep M. Bricall i Masip,

doctor en dret i ciències cònòmiques, professor d'ESADE (1961-1970),
rector de la Universitat de Barcelona (1986-1994) i president
de la Conferència de Rectors Europeus (1994-1998)

10. El text pertany al prefaci de Paul Valéry a *Monsieur Teste*.

11. Reproduït a Beccattini, Giacomo. *Per un capitalismo dal volto umano. Critica dell'economia apolitica*. Torino 2004, pàg 173.

4

**DISCURS DEL
DR. JOSEP MARIA GARRELL,
rector magnífic de la
Universitat Ramon Llull**

Quan ara fa uns dies pensava què podria dir per cloure aquest acte de concessió del doctorat honoris causa al Dr. Bricall, vaig arribar a la conclusió que, més enllà de felicitar i d'agrair, no podia fer res més que subratllar alguna de les idees que el seu padrí, el Dr. Eduard Bonet, o ell mateix ja ens han dit. Però abans de fer-ho, voldria -en primer lloc- agrair i felicitar oportunament.

Tot i que m'hauria de concentrar en el Dr. Bricall, permetin-me que em refereixi, abans de res i per un instants, a la persona que avui ha fet de padrí. El professor Bonet és una de les grans personalitats d'aquesta Escola, i de la nostra Universitat. Un mestre, per molts de nosaltres. Vaig tenir el privilegi de conèixer-lo quan era el vicerector de Relacions Internacionals de la Universitat, i -posteriorment- vaig tenir l'immerescut honor de compartir Equip Rector amb ell, només uns mesos. Si algú vol posar una cara al que tots entenem per una persona sàvia, que miri el professor Bonet. Persona intel·ligent, ponderada, prudent, humil, profund en l'anàlisi, humà, ... podria continuar. El Dr. Bricall -en el seu escrit- s'hi referia quan parlava dels seus inicis a ESADE, i deia que no només hi havia establert una amistat duradora al pas de les dècades, sinó que a més a més sempre n'havia rebut un inapreciable suport en molts i diferents moments. S'hi acabava referint com el "culpable" d'aquesta aventura de guardonar-lo. Ho comparteixo. Així és que, benvolgut Eduard, gràcies per la iniciativa de proposar el Dr. Bricall com a nou doctor honoris causa d'aquesta Universitat. I gràcies, si m'ho permetes, per tants i tants anys de mestratge. T'ho

he dit en privat moltes vegades, però vull aprofitar aquesta ocasió per fer-ho, també, en públic. Aquesta casa en concret, i la Universitat Ramon Llull en general, et deu molt. Gràcies!!!

Un agraïment, per aquesta iniciativa, que vull estendre al claustre i als òrgans de govern d'aquesta Escola. Quan es proposa una persona per guardonar-lo amb un doctorat honoris causa, és per molt motius. Però n'hi ha un de molt clar, i que ens recordava el professor Bonet en la laudatio, i és el fet de posar la persona honorada com a referent, com a "un model del qual podem aprendre". No dic que el professor Bricall no fos ja un model per a molts, però ho és encara més per a nosaltres a partir d'avui. De fet el Dr. Bonet manllevava unes paraules del professor Obeso per dir-nos que: "El professor Bricall no necessitava incloure valors ètics en els seus temaris, ja que li sortien contínuament del cos i són part de la seva substància. El compromís i la responsabilitat són sempre els seus referents.", fi de la cita. És evident que el professor Bricall ha estat un referent, un model, per generacions de professors i d'alumnes d'aquesta escola. Gràcies, doncs, a ESADE per la proposta.

I ara sí, ja girant l'atenció de manera explícita cap al Dr. Bricall, moltes gràcies per acceptar la proposta, i moltes felicitats. És un honor per aquesta Universitat que hagi volgut acceptar aquest guardó ja que, tal i com recordàvem durant les paraules cerimonials, a partir d'ara formarà part d'aquesta comunitat. Moltes gràcies!

- Algunes reflexions -

Deia fa uns instants que, a part d'agrair i de felicitar, poc puc aportar, més enllà de subratllar algunes de les coses dites i, en fer-ho, compartir algunes reflexions que la seva lectura m'han propiciat. Sempre he cregut que un text del Dr. Bricall és inspirador, i aquest d'avui de ben segur que ho és.

La primera reflexió és un fet que tant el Dr. Bricall com el Dr. Bonet s'hi ha referit. El Dr. Bricall va començar la seva carrera acadèmica a ESADE l'any 1961. Ens deia que la seva entrada en aquesta Escola li va suposar un canvi decisiu en el seu itinerari professional. Deia: "La preparació dels cursos, sense adonar-me'n, em van obrir un panorama de dubtes i d'interrogants, tan seductorament, que no vaig aconseguir l'alliberar-me'n, per més que allargués el temps que hi

esmerçava.” I potser aquesta experiència és la que molts professors universitaris, i els seus alumnes, han sentit. El gust per formular-se preguntes, per trobar-hi respostes. I segurament aquesta és la principal motivació de l'estudi, i de la recerca. De fet, el Dr. Bricall confessa que durant els primers cursos, i pel simple fet de no portar-se massa anys amb els seus alumnes, estava “obligat a extremer la prudència, i a preparar-se degudament les classes i els materials, per no posar en evidència algun dubte, entre persones que compartien pràcticament la mateixa generació”. Estic segur que de la mateixa manera que en aquesta casa el Dr. Bricall va descobrir aquesta inquietud per la carrera acadèmica, també va saber encomanar als seus alumnes aquesta passió pel saber. I, de ben segur, aquesta és la millor manera d'acompanyar els nostres estudiants en el seu procés formatiu. Rol al qual tot professor hauria d'estar cridat.

La segona reflexió és sobre la formació que les universitats oferim als estudiants. El Dr. Bricall ha dedicat una part important del seu discurs a parlar-nos de l'enorme importància que té l'economia, la política econòmica, i la seva legislació, en les nostres vides. Vull parar un instant l'atenció en una de les idees que ha escrit. El Dr. Bricall feia referència a un text evangèlic, i deia que “tot allò que és dolent surt de l'interior de la persona”. Responsabilitza la persona dels seus actes. I afegia: “Se'ns aconsella de descobrir la lògica interna que explica conductes i posa en marxa tendències”. El Dr. Bricall ens fa girar la nostra atenció vers la nostra responsabilitat. De fet deia que, sovint, estem “condemnat al present, enyorant el què varem tenir, precisament quan ja no ho tenim”. Ens crida l'atenció vers la nostra responsabilitat i les conseqüències dels nostres actes.

Cal, doncs, que maximitzem els nostres esforços, personals i institucionals, en la formació de les persones que passen per les nostres aules. Segurament per intentar assolir allò que de tant en tant ens diem en els nostres actes de graduació, i és que al que aspirem, és que aquesta Universitat no graduï només els millors professional del món, sinó als millors professional per al món. El Dr. Bonet acabava les seves paraules amb una reflexió que enllaça amb el que estic dient. Ens parlava de les escoles de negocis, però crec que ho podem extrapolar a totes les facultats d'una universitat, en la seva mesura i convenientment adaptat. Ens deia: “Les escoles universitàries de gestió viuen les contradiccions del capitalisme. D'una banda han desenvolupat l'ètica dels negocis i de les organitzacions, la business ethics, a partir dels anys seixanta. D'altra banda ensenyem que l'obligació principal dels directors generals és maximitzar els beneficis dels accionistes.” I continuava: “Crec que aquest doble joc és un tema que hem de considerar prioritari en relació a la missió i als valors de l'escola”. Segurament aquest doble objectiu, aquesta dualitat, és present en

la major part -per no dir tots- dels camps de l'ensenyament d'una universitat. I avui, aquesta cerimònia ens hi ha d'ajudar a reflexionar.

I la tercera, i darrera reflexió, és al voltant de les moltes i importants aportacions del Dr. Bricall a Catalunya en general, i a les universitats en particular. I ho dic no només com a rector que va ser de la Universitat de Barcelona; ho dic també per les seves contribucions al moviment associacionista universitari europeu, i a allò pel qual és molt conegut en el context universitari: l'Informe Bricall. Vaig llegir en una entrevista recent que el Dr. Bricall, preguntat per l'informe que porta el seu nom, contestava durament i irònica: "No sé per a què va servir". Tot i que afegia que si alguna cosa havia fet l'Informe era deixar clar que la societat no pot prescindir de les universitats. I que si volem que les universitats puguin exercir les seves funcions han de ser reformades. Però també que el finançament, que l'autonomia, que la recerca, que l'humanisme, per citar tan sols alguns aspectes, han de ser repensats.

Jo crec, humilment, que l'Informe Bricall va contribuir seriosament a fer més presents aquestes reflexions. L'Associació Europea d'Universitats, l'EUA, organisme que va ser creat el 2001 a partir de la fusió de la Conferència de Rectors d'Europa -que, per cert, va presidir el Dr. Bricall del 1994 al 1998- i la Confederació de Conferències de Rectors; l'EUA deia, treballa encara en molts d'aquests temes. L'actual EUA, formada per més de 800 membres -entre universitats i conferències de rectors- de 48 països, és hereva d'aquestes iniciatives, de la pràctica d'analitzar les universitats i els sistemes universitaris, de desenvolupar treball conjunt, d'identificar reptes i tendències, i d'influir -en la mesura de les possibilitats- a la construcció europea, des de la política universitària i de recerca del nostre continent. El Dr. Bricall en va ser un dels pioners i crec sincerament que els universitaris catalans li devem molt en la construcció de la realitat actual.

- Cloenda -

Vaig acabant, i ho vull fer agraint la presència de tots vostès. És, fins on jo recordo, i de les 10 cerimònies de concessió del doctorat honoris causa d'aquesta Universitat en què he participat com a rector, la que ha reunit més gent. És això, segurament una mostra de la importància del que avui estem fent aquí, i de l'estimat i reconegut que és el Dr. Bricall.

Un agraïment especial als rectors i antics rectors, d'aquesta i d'altres universitats del Sistema Universitari de Catalunya, que avui ens heu acompanyat. Moltes gràcies a tots per voler-hi ser.

Dr. Bricall, de nou moltes felicitats i moltes gràcies! I moltes gràcies a tots vostès per la seva atenció.

Josep Maria Garrell i Guiu,
rector
Universitat Ramon Llull

www.url.edu